

وظایف شیعیان در عصر غیبت

مهدیه قانع بافقی^۱

^۱. طلبه سطح دو، حوزه علمیه الزهرا(س)

چکیده

وظیفه شیعیان در عصر غیبت مانند وظیفه آنها در زمان حضور امام معصوم است؛ اگرچه آن حضرت از نظر ما غایب است اما به ما اشراف و آگاهی دارد و بر اعمال و رفتار ما ناظر است لذا این تحقیق با هدف ایجاد زمینه رشد و پرورش اخلاقی و معنوی در خود و دیگران و یافتن بصیرت به رشته تحریر درآمده و نتیجه این تحقیق این است که شناخت وظایف شیعه در عصر غیبت نظیر امام شناسی و کسب معرفت، آمادگی پذیرش حکومت حضرت مهدی (عج)، تعیین نکردن وقت ظهور و..... پرداخته که می تواند روحیه و مسیر حرکت و فلسفه بندگی ما را روشن نماید، این تحقیق از نوع کاربردی و روش جمع آوری اطلاعات کتابخانه‌ای و مراجعه به اسناد و مدارک و منابع و متون موجود در کتابخانه و روش پردازش اطلاعات توصیفی تحلیلی می باشد.

کلید واژه‌های این اثر عبارتند از امام عصر، غیبت، وظایف شیعیان در عصر غیبت است.

مقدمه

تاریخ امامت ائمه قبل از حضرت مهدی به ۲۵۰ سال منحصر می شود ولی امامت امام زمان (عج) اکنون بیش از هزار و اندی سال است که ادامه دارد، مهم ترین وظیفه شیعیان در زمان غیبت شامل کسب معرفت، محبت، اطاعت و حمایت از امام عصر است که در این اثر به طور مفصل به آنها پرداخته خواهد شد پرداختن به این مسئله از آن جهت اهمیت و ضرورت دارد که امام شناسی از بنیادهای اعتقادی شیعه است و بنا بر آن، شیعیان در هر عصری باید امام معصوم را بشناسند و از او معرفتی درست و استوار به دست آورند که اگر این گونه نباشد شیعه واقعی نخواهند بود محققینی که در این مسئله به تحقیق پرداختند عبارتند از:

۱. حبیب الله طاهری، سیمای آفتاب، قم: انتشارات زائر، آستانه مقدسه قم، ۱۳۸۵ هـ ش

۲. محمد امین، بالادستیان، نگین آفرینش، انتشارات بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود (عج)، ۱۳۹۲ هـ ش

۳. خدا مراد، سلیمیان، فرهنگنامه مهدویت، انتشارات بنیاد فرهنگی مهدی موعود (عج)، ۱۳۹۲ هـ

که این منابع به چند بعد از ابعاد مختلف مسئله پرداخته بودند اما در این اثر تلاش شده تا بتوانیم تمام وظایف شیعیان در عصر غیبت را به طور کامل توضیح دهیم.

۱. مفاهیم

تعریف واژه غیب در لغت و اصطلاح

غیب در لغت به معنای ناپدید گردیدن^۱ و در اصطلاح به معنای پوشیده و پنهان ماندن چیزی از کسی یا کسی از کسی است.

۲. وظایف شیعیان در دوران غیبت

پس از گذشت غیبت صغری دوره غیبت کبری آغاز شد، آخرین نایب خاص امام شیخ ابوالحسن علی محمد سمری است و به او وصیت شده بود که هیچ شخصی را به عنوان نماینده خود معرفی نکند و شروع غیبت کبری را اعلام نماید و او نیز سر تعظیم و در برابر دستور امام فرو آورد و غیبت کبری آغاز شد. هرفرد در دوران غیبت صاحب الزمان (عج) وظایفی را به عنوان یک مسلمان و مخصوصا به عنوان یک شیعه بر عهده دارد و باید آنها را به خوبی انجام دهد تا بتواند را نزدیک تر کند، از جمله وظایف ما به عنوان یک مسلمان شیعه به شرح زیر است:

۲-۱ رجوع به نائبان عام

یکی از مهم ترین وظایف شیعه در عصر غیبت گوش دادن به فرمان نماینده و نایب امام عصر است. همانگونه که دوران غیبت به دو دوره تقسیم می شود، هر دوره نیز دارای نائبانی هست، که به دو گروه تقسیم می شوند:

۱. نائبانی که در دوران غیبت صغری نیابت داشتند، با اسم و رسم معرفی شده بودند، ((نائب خاص)) نامیده می شوند.

۱. تبریزی، فرهنگ نامه فارسی به فارسی مهر، ص ۹۳۶

۲. دهخدا، لغت نامه دهخدا، ص ۳۸۱

۲. کسانی که از آغاز غیبت کبری نیابت داشته دارند و بر طبق ضابطه معین شده از سوی خود امامان به نیابت رسیده‌اند، «نائب عام» نامیده می‌شوند..

طبق روایات مقام نیابت عامه توسط خود امام زمان به فقیه واجد شرایط نصب شده است، لذا مخالفت با دستور و رد حکم نائب مشخص شده به منزله رد بر امام و همچنین مساوی با رد بر پیامبر و خدای سبحان است.

آنچه ما شیعیان در طول تاریخ مدعیان آن بوده‌ایم و هستیم آن این مطلب است که در دوران غیبت کبری و نیابت عام، در هر دورانی عالم بزرگی، که تمام شرایط فقاقت و رهبری را دارا باشد، در راس جامعه به عنوان رهبر قرار می‌گیرد تا مردم به او رجوع کنند؛ چنانچه خود امام زمان (عج) در پاسخ به نامه اسحاق بن یعقوب فرمود:

"در حوادث واقعه به راویان حدیث ما (فقه‌ها) مراجعه کنید، چرا که آنان حجت به نمایندگی من و من حجت خدا می‌باشم."

بنابر این اصل دینی، مشروع بودن امور، اسلامی بودن روابط اجتماعی و سیاسی، مشروعیت حکومت و لازم الاجرا بودن مقررات دولتی وابسته به امر و دستور نائب امام است و اگر حکومتی را ایشان تصویب نکنند، آن حکومت طاغوتی است، گرچه همه مردم آن را قبول کند؛ زیرا این حکومت ارتباطی به خدا و دین خدا و نظارت شرعی و الهی ندارد و به همین دلیل خبرگان ملت اکثراً از مجتهدان و فقهای بزرگ انتخاب می‌شوند.

همچنین باید متذکر شویم هر فرد با خواندن چند کتاب فقهی و حتی با نوشتن رساله نمی‌تواند نائب امام باشد بلکه باید از تمام جهات سیاسی، فرهنگی، نظامی، اقتصادی، بین المللی در سطح بالایی از تفکر و تعقل باشد؛ جمع شدن تمامی این شرایط و خصوصیات در یک فرد کار بسیار دشواری می‌باشد.^۲

۱. شیخ طوسی، احتجاج، ج ۲، ص ۲۸۳

۲. طاهری، سیمای آفتاب، صص ۱۲۱-۱۲۵

۲-۲ امام شناسی و کسب معرفت

از جمله وظایفی برای پیروان دین اسلام سفارش شده، شناخت و معرفت امام آن زمان است. این معرفت بی‌گمان منحصر به اطلاعات شناسنامه و تاریخی نمی‌شوند، معرفت و شناخت درباره حجت الهی معرفت درباره همه ملاک‌ها و موازینی می‌باشد که به انسان مسلمان مومن امکان خروج از دایره کفر، شرک، نفاق و شبهات را می‌دهد؛ در این صورت در همان زمانی که می‌پندارد تابع حجت حق و شناخت کاملی از حجت رسیده است، شاید در نفاق دست و پا می‌زند.

بی‌گمان شناخت امام از شناخت خداوند منان جدا نیست به گونه‌ای که اگر کسی این گوهر گرانقدر را در قلب خود جای دهد از نگاه آنچه مورد قبول خداوند است هیچ کمبودی ندارد؛ حال چگونه این شناخت برسیم جای پرسش است، زیرا شناخت هر چیز از راه شناخت مناسب خود مانند حس، عقل، فطرت، وحی، خواب و تجربه قابل شناخت می‌باشد و شناخت هر یک از اشیا و حقایق از یک یا بیشتر این راه‌ها امکان‌پذیر است. امام صادق (ع) خطاب به فضیل فرمود:

"امام خود را بشناس که اگر امام خود را شناختی، دیر و زود شدن این امر آسیبی به تو نخواهد رساند." بدیهی است هر اندازه معرفت انسان به زوایای گوناگون زندگی حجت الهی عمیق‌تر باشد، آثار این توجه و معرفت در زندگی ما نیز تاثیر می‌گذارد.^۱

۲-۳ انتظار فرج

برای انتظار معانی گوناگونی نوشته شده که با دقت و تامل می‌توان به حقیقت معنای آن پی برد. انتظار، چشم به راه بودن است و این چشم به راه بودن تنها یک حالت روحی و درونی نیست بلکه از درون به بیرون سرایت می‌کند و به عنوان بهترین اعمال معرفی شده است، فردی که در انتظار مهمان عزیزی است تمام وجودش و محیط اطرافش را برای پذیرش مهمان آماده می‌کند؛

پیامبر اکرم (ص) فرمودند:

۱. شیخ کلینی، کافی، ج ۲، صص ۳۷۱، ح ۲

۲. سلیمان، درسنامه مهدویت، ج ۲، صص ۲۲۲-۲۲۴

جا به حال شیعیان خود نظر دارد و لحظه‌ای آنها را از یاد نمی‌برد حال ما نیز هنگامی که بر سر سجاده می‌نشینیم، از او آغاز نماییم و برای سلامتی و فرج آن حضرت دعا کنیم که آن بزرگوار خود فرمودند:

"برای تعجیل فرج بسیار دعا کنید که فرج شما در همان است."

منتظر حقیقی در هنگام صدقه دادن ابتدا سلامتی وجود شریف امام خود را در نظر می‌گیرد و به هر بهانه دست توسل به دامن پرمهر او می‌زند به اشتیاق ظهور حضرت تلاش می‌کند، شیعه واقعی در مجالسی که به نام محبوب دل‌ها تشکیل می‌شود، حضور می‌یابد تا ریشه‌های محبت او را دل محکم‌تر کند و مکان‌هایی مانند مسجد سهله، مسجد جمکران و سرداب مقدس که منصوب به آن حضرت است رفت و آمد می‌کند.

از زیباترین جلوه‌های یاد امام زمان (عج) در زندگی منتظران این است که هر روز با ایشان تجدید بیعت و عهد می‌کنند و پیمان وفاداری می‌بندند و اگر کسی پیوسته دعای عهد را بخواند از عمق جان به عناوین و موضوعات آن پایبند باشد هرگز به سستی گرفتار نمی‌شود و در تحقق آرمان‌های امام و زمینه سازی برای ظهور لحظه‌ای از پای نمی‌نشینند.^۲

۲-۱۱ رعایت ادب در نام امام

رعایت ادب و آداب در هر امری، سبب دست یافتن بهتر به اهداف آن کار است. هر چیزی هم برای خود آدابی دارد؛ مثل آداب تجارت، آداب معاشرت، آداب کسب علم، آداب جنگ و مبارزه، آداب نماز و قرائت و ... که شناخت و مراعات آنها، آن امر را موفقیت آمیز تر می‌سازد و ما را به هدف نزدیک تر می‌سازد.

این آداب، برخی ظاهری است و برخی باطنی است. در کتب حدیث هم عنوان آداب ظاهری و آداب باطنی برای برخی از اعمال و سنن مطرح شده است. بی شک همان آداب ظاهری هم به حصول توجه قلبی و آداب باطنی کمک می‌کند.

^۱. بابویه قمی، کمال الدین، ص ۴۸۵

^۲. بالا دستیان، همان، صص ۱۳۸-۱۴۱

اگر بی ادبی در ساحت مقدس امام صورت بگیرد اولین جریمه اش محرومیت از رحمت الهی است؛ لذا از مهمترین مسئله در رعایت ادب این است که هر کس آداب را رعایت کند جوانمرد است و هر کس آداب را رعایت نکند امید مقبولیتش در درگاه حق مردود است.

رعایت ادب در نام بردن امام زمان (عج) یکی از وظیفه منتظران در دوران غیبت حضرت است، نباید نام مبارک امام زمان (عج) را بر زبان آورد؛ بلکه باید از او با القاب خجسته اش یاد کرد؛ همانند حجت، قائم، مهدی و صاحب الامر (عج) استفاده کنیم. روایات و آرای علما در این باره بسیارند. بنابر برخی از آنها به هیچ روی نباید نام آن حضرت- یعنی م، ح، م، د- را بر زبان آورد.

برخی علما بر آن اند که این کار مکروه است نه حرام و برخی دیگر، حرمت را ویژه عصر غیبت صغری می دانند. در هر صورت احتیاط در آن است که نام مبارک آن حضرت را در اجتماعات نبرند.^۱

۲-۱۲ ایجاد محبت امام عصر در دل دیگران

ایجاد محبت امام عصر (عج) در دل دیگران در میان مردم با ذکر احادیث، کرامات، مناقب و فضایل واقعی و معتبر ایشان و عنایت او به مردم به عنوان امام مهربان و دلسوز از وظایف دیگر منتظران است.

۲-۱۳ اظهار شوق به دیدار امام و اظهار غم از دوری از وجود امام

شوق انتظار همان مفهومی است که در دعای ندبه می خوانیم: «عَزِيزُ عَلٰی اَنْ اَرٰی الْخَلْقَ وَ لَا تَرٰی؛ برای من سخت است که مردم و همه خلق خدا را ببینم و تو را نبینم.»

درواقع شوق انتظار و اشتیاق برای دیدار با امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف وظیفه هر مسلمان شیعه ای است تا انتظار برای قیام و ظهور آن حضرت باعث شود که زمینه های ظهور را فراهم کنند. به عبارت دیگر عشق و علاقه برای ملاقات امام و سوز و گداز هجران می تواند موتور محرکی برای منتظران و شیعیان باشد که شرایط مناسب برای قیام ایشان را فراهم کنند.

^۱. موسوی اصفهانی، مکیال المکارم، ج ۲، ص ۱۱۰

همین مفهوم که دلالت بر شوق دیدن آن حضرت دارد در دعاهای دیگری هم آمده است. به عنوان مثال در دعای عهد عرض می کنیم: «اللهم ارني الطلعه الرشیده و الغره الحمیده» به این معنا که: «خدایا! آن طلعت رشید و آن چهره نازنین را به من نشان بده» و یا در دعای دیگری می گوییم: «اللهم انی اسئلك أن تُرینی ولی امرک ظاهراً نافذاً الأمر» یعنی «خدایا! از تو می خواهم که ولی امرت را به من نشان بدهی و بنمایی در حالی که فرمان او نافذ باشد.»

شوق و رغبت به دیدار امام زمان (عج) مخصوص کسانی است که در گروه دوستان و موالیان آن حضرت هستند. در حالی که بسیاری از مردم سرگرم زندگی دنیایی هستند و دل شان را به لذت های زودگذر دنیا خوش کرده اند، دو ستداران آن حضرت در انتظارند و هیچ خوشی در این دنیا نمی تواند آن ها را دلگرم کند.

بنابراین شرط اصلی برای دیدار با امام زمان (عج) این است که انسان تلاش کند تا هر مانع و حجابی که بین او و امام وجود دارد از میان بردارد، در این مورد باید توجه داشت که هر چیزی که انسان را دلبسته و وابسته به دنیا و اسباب دنیایی که چیزی جز لُهو و لعب نیست کند، حجابی در برابرش قرار می دهد تا نتواند آن حضرت را ملاقات کند.^۱

در نتیجه وظیفه ما در زمان غیبت مانند وظیفه ما در زمان حضور امام معصوم (ع) است. گرچه آن حضرت از نظر ما غایب هستند اما به ما اشراف و آگاهی دارد و بر اعمال و رفتار ما ناظر هستند و همانگونه که انجام واجبات موجب خشنودی حضرت میباشد و انجام محرمات نیز باعث ناراحتی و دور شدن ما از حضرت میباشد. بنابراین تمام وظایفی که قرآن و مجید و ائمه اطهار برای یک فرد مسلمان تعیین و بیان فرموده اند در زمان غیبت نیز متوجه ماست و میتوان گفت بزرگترین وظیفه شیعیان در عصر غیبت انتظار فرج و ظهور دولت جهانی حضرت مهدی (عج) است.

^۱. طاهری، همان، صص ۱۵۷-۱۵۹

فهرست منابع

۱. بالادستیان، محمد امین، نگین آفرینش، قم: انتشارات بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود(عج) ، چاپ پنجاه و یکم، ۱۳۹۲ ه ش
۲. تبریزی، محمد حسین، فرهنگ نامه فارسی به فارسی مهر، تهران: انتشارات فراسو گستر، چاپ اول، ۱۳۸۷ ه ش
۳. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، ج ۳۶، تهران: انتشارات موسسه لغت نامه دهخدا، ۱۳۶۴ ه ش
۴. سلیمیان، خدا مراد، درسنامه مهدویت، ج ۱، قم: انتشارات بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود(عج) ، چاپ شانزدهم، ۱۳۹۷ ه ش
۵. سلیمیان، درسنامه مهدویت، ج ۲، قم: انتشارات بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود(عج) ، چاپ شانزدهم، ۱۳۹۷ ه ش
۶. سلیمیان، درسنامه مهدویت، ج ۳، قم: انتشارات بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود(عج) ، چاپ هشتم، ۱۳۹۸ ه ش
۷. سلیمیان، خدا مراد، فرهنگنامه مهدویت، انتشارات بنیاد فرهنگی مهدی موعود(عج)، چاپ هشتم، ۱۳۹۲ ه ش
۸. شفیعی، اسماعیل، استراتژی انتظار، تهران: انتشارات نشر مهدی موعود(عج) ، چاپ سوم، ۱۳۸۳ ه ش
۹. طاهری، حبیب الله ، سیمای آفتاب، قم: انتشارات زائر، آستانه مقدسه قم، چاپ پنجم، ۱۳۸۵ ه ش
۱۰. محمدی اشتهااردی، محمد، نگاهی به زندگی حضرت مهدی (عج) ، تهران: نشر مطهر، چاپ چهارم، ۱۳۷۴ ه ش
۱۱. بابویه قمی، شیخ صدوق، کمال الدین تمام النعمه، تهران: انتشارات دارالکتب الاسلامیه، چاپ دوم، ۱۳۹۵ ه ق

۱۲. کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، الکافی، ج ۲، تهران: انتشارات دار الحدیث، چاپ چهارم، ۱۳۹۳ ه ش
۱۳. طبرسی نوری، حسین، نجم الثاقب، قم: انتشارات مسجد جمکران، چاپ دوم، ۱۳۸۴ ه ش
۱۴. طبرسی، احمد بن علی، الاحتجاج، ترجمه جعفری، تهران: انتشارات دارالکتب الاسلامیه، چاپ چهارم، ۱۳۸۱ ه ش
۱۵. مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، ج ۵۲، تهران: انتشارات دارالکتب الاسلامیه، چاپ چهارم، ۱۳۸۶ ه ش
۱۶. کاتب نعمانی، محمد بن ابراهیم بن جعفر، الغیبه النعمانی، ترجمه محمد فربودی، قم: انتشارات انتخاب اول، چاپ چهارم، ۱۳۹۰ ه ش
۱۷. موسوی اصفهانی، سید محمد تقی، مکیال المکارم، قم: انتشارات کتاب جمکران، چاپ سوم، ۱۳۸۱ ه ش